

УДК 811.111'42

Гендерна й культурологічна обумовленість small talk вікторіанської доби

Морозова І. І.

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; e-mail: irina.i.morozova@karazin.ua;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1243-7854>;
GOOGLE SCHOLAR: <https://scholar.google.com/citations?user=r3T0uG4AAAAJ&hl=uk>;
RESEARCH GATE: https://www.researchgate.net/profile/Iryna_Morozova2
(Харків)

Статтю присвячено вивченню впливу, що його мають гендерний і соціокультурний чинники, на жіноче мовлення у межах комунікативної ситуації світського спілкування, однієї з головних для британського жіночого дискурсу вікторіанської доби. Виявлені сталі з точки зору культурологічної обумовленості елементи цієї ситуації: мова (літературна англійська другої половини XIX ст.), спосіб спілкування (побутовий дискурс), адресант (представниця середнього / вищого класів), мета (встановлення й підтримання контакту), тональність (нейтральна) та місце спілкування (світські заходи). Встановлено, що аранжування тематики small talk – погода, подорожі, мистецтво, література, їжа, предмети побуту, тощо – залежить від моно- чи кросгендерного типу спілкування. Показовими для першого типу є топіки світського проведення часу та здоров'я, для другого пріоритетними є проведення часу та мистецтво, у той час коли «погода» та «одяг» згадуються вікторіанською жінкою найрідше у відповідних типах комунікативних ситуацій. Ще однією особливістю, обумовленою характером аналізованої ситуації спілкування, є наявність тільки вторинних соціальних груп в симетричних і асиметричних її варіантах, в яких жінка виконує роль світської знайомої. Загалом, аналізована комунікативна ситуація націлена на реалізацію комунікативної стратегії увічливості зближення і створення співтовариства індивідів, які співпрацюють один з одним, «Передбачай, створюй, стверджуй спільність інтересів». Вона експлікується в мовленні жінки лексичними та синтаксичними одиницями, у т.ч. клішованими, на позначення обговорюваних явищ.

Ключові слова: комунікативна ситуація світського спілкування, комунікативна стратегія увічливості зближення, кросгендерний / асиметричний тип спілкування, моногендерний / симетричний тип спілкування.

Морозова И. И. Гендерная и культурологическая обусловленность small talk викторианской эпохи. Статья посвящена изучению влияния, которое оказывают гендерный и социокультурный факторы, на женскую речь в коммуникативной ситуации светского общения, одной из главных для британского женского дискурса викторианской эпохи. Обнаруженные постоянные с точки зрения культурологической обусловленности элементы этой ситуации: язык (литературный английский второй половины XIX в.), способ общения (бытовой дискурс), адресант (представительница среднего / высшего классов), цель (установление и поддержание контакта), тональность (нейтральная) и место общения (светские мероприятия). Установлено, что распределение тематики small talk – погода, путешествия, искусство, литература, еда, предметы быта и т.д. – зависит от моно- или кросгендерного типа общения. Показательными для первого типа являются топики светского времяпрепровождения и здоровья, для второго приоритетными являются времяпрепровождение и искусство, в то время как «погода» и «одежда» упоминаются викторианской женщиной реже всего в соответствующих типах коммуникативных ситуаций. Еще одной особенностью, обусловленной характером рассматриваемой ситуации общения, является наличие только вторичных социальных групп в симметричных и асимметричных ее вариантах, в которых женщина выполняет роль светской знакомой. В целом, рассматриваемая коммуникативная ситуация нацелена на реализацию коммуникативной стратегии вежливости сближения и создания сообщества сотрудничающих друг с другом индивидов «Предполагай, создавай, утверждай общность интересов». Она эксплицируется в речи женщины лексическими и синтаксическими единицами, в т.ч. клишированными, которые вербализуют обсуждаемые явления.

Ключевые слова: коммуникативная ситуация светского общения, коммуникативная стратегия вежливости сближения, кросгендерный / асимметричный тип общения, моногендерный / симметричный тип общения.

Morozova I. Gender and Cultural Conditioning of Victorian Small Talk. This paper focuses on the influence exercised by the gender and social and cultural factors over women's speech in the communicative situation of small talk, one of the main situations of the Victorian female discourse. The following structural elements are found to be constant in terms of their cultural dependence: language (standard English of the mid-to-late 19th century), communication mode (everyday discourse), addresser

(a female representative of the upper / middle classes), aim (establishing and maintaining contact), tone (neutral) and place (social events). It is proved that the small talk topics arrangement – weather, travelling, arts, literature, food, household items, etc. – depends on the type of communication, a mono- or a cross-gender one. The topics of stylish entertainment, pastimes and health are characteristic of the former and entertainment, pastimes and arts are typical for the latter while “the weather” and “clothes” are mentioned by the Victorian woman least of all in the corresponding communicative situations. Another feature stipulated by the character of the situation under study is the component of only secondary social groups in its symmetrical and asymmetrical variants where the woman has a role of a socialite. On the whole, the communicative situation under consideration is aimed at implementing a positive politeness strategy of “Presuppose, raise, assert common ground” and establishing a community of interacting individuals. The strategy is explicated in the woman’s speech with the help of vocabulary and syntactical units (including formulaic expressions) that denote discussed subjects.

Key words: communicative situation of small talk, cross-gender / asymmetrical communication, monogender / symmetrical communication, positive politeness strategy.

1. Вступ. Сучасні дослідження широкого спектру лінгвістичних проблем виконуються і вітчизняними, і зарубіжними науковцями із залученням даних і апарату суміжних наук, а вивчення «мови заради мови» вже давно стало історичним фактом. Так, наприклад, фахівцями Харківської лінгвістичної школи здійснюються дослідження історично і культурно значущих для британської лінгвокультурної спільноти концептів на базі когнітивно-дискурсивної парадигми науки [14], виявлення лінгвальних механізмів мовленнєвого впливу, що регулюють як комунікативну, так і соціальну поведінку людини [7], розгляд співвідношення вербальних та невербальних аспектів дискурсивної взаємодії як відображення полікодової природи комунікативного процесу [11], тощо. Ця робота також виконується на перетині гендерних, культурологічних і суто мовознавчих студій з метою встановлення специфіки мовлення представниці вищих / середніх прошарків британського суспільства середини-кінця XIX ст. у межах комунікативної ситуації small talk, яка є стрижневою для британської лінгвокультури.

Існує низка робіт, присвячених фатичній метакомунікації представників британської лінгвокультурної спільноти, у т.ч. її діахронічному розвитку у XVI–XX ст. [8] та проявам у невербальній поведінці [3], проте ще не було здійснено аналізу специфіки комунікативної ситуації «Світське спілкування» вікторіанської лінгвокультурної спільноти з урахуванням гендерного чинника, що визначає новизну цієї роботи. Актуальність дослідження обумовлена його дискурсивною та прагматичною спрямованістю, що відповідає загальній антропоцентричній тенденції сучасних лінгвістичних студій. Об’єктом дослідження є small talk як комунікативна ситуація, а предметом – гендерний та культурологічний чинники, що визначають специфіку мовлення вікторіанської жінки у зазначеній ситуації. У роботі поставлено і вирішено наступні завдання: визначити місце комунікативної ситуації в жіночому дискурсі та її структуру; описати культурологічний чинник, який впливає на побудову комунікативної ситуації «Світське спілкування» в дискурсі представниці вищих / середніх прошарків британського суспільства середини-кін-

ця XIX ст.; встановити гендерно-специфічні ознаки спілкування у межах аналізованої комунікативної ситуації. Автентичним матеріалом дослідження слугують п’єси британських драматургів Вікторіанської доби. При виконанні дослідження використано методи прагмалінгвістики (контекстно-ситуативний та інтенціональний аналіз) та елементи соціокультурного підходу (для визначення специфіки адресантно-адресатних відносин у дискурсі).

2. Гендерна й культурологічна складова small talk вікторіанської доби. За нашими даними, для представниці вищих / середніх прошарків британського суспільства середини-кінця XIX ст. були доступними шість комунікативних ситуацій: виявлення почуттів, світська бесіда / small talk, плітки, флірт, дискусія, накази / повчання [9, с. 16]. Під комунікативною ситуацією розуміємо складний комплекс зовнішніх умов і внутрішньої реакції комунікантів, який відбивається у будь-якому висловленні [13, с. 39] і вважаємо, що її структура складається із наступних елементів: мовець (адресант); слухач (адресат); відносини між ними і пов’язана із цим тональність спілкування (офіційна – нейтральна – дружня); мета спілкування, яка диктує стратегію спілкування [6, с. 24]; засіб спілкування (мова або її підсистема, а також парамовні засоби – жести, міміка); спосіб спілкування (усний / письмовий; контактний / дистантний); місце спілкування [2, с. 61], а також тема [4, с. 129].

Комунікативна ситуація реалізується в дискурсі. Останній являє собою процес і продукт мисленнево-комунікативної діяльності мовної особистості, спілкування людей, опосередковане їхньою приналежністю до тієї чи іншої соціальної групи у певній ситуації мовлення [1; 5; 14]. Стосовно нашого дослідження вводимо поняття вікторіанського жіночого дискурсу, тобто дискурсу типової представниці вищих / середніх прошарків британського суспільства середини-кінця XIX ст., і визначаємо його, послуговуючись науковим доробком вищезгаданих авторів, як мисленнево-комунікативний феномен, процес і результат мовленнєвої діяльності вікторіанської жінки. Специфіка аналізованої комунікативної ситуації виявляється в уживанні лише однієї стратегії

увічливості в дискурсі вікторіанської жінки, а саме – стратегії P7 «Припускай, створюй, стверджуй наявність спільних інтересів» за П. Браун і С. Левінсоном [16, с. 117]. Такою «спільною територією» вказані лінгвісти вважають світські балачки та пліткування, причому логіка нашого дослідження дозволила виділити їх у окремі комунікативні ситуації.

Оскільки окремі елементи структури комунікативної ситуації «Світська бесіда / small talk» в досліджуваному матеріалі виявляються незмінними, а саме: засіб, спосіб спілкування і адресант, охарактеризуємо їх у цій частині статті, а нижче наведемо характеристики, що змінюються під впливом гендерного та культурологічного чинника. Засобом спілкування виступає літературна англійська мова другої половини XIX ст., а способом – побутовий дискурс, оскільки в описуваній історичній період, за свідченням культурологів, вікторіанська жінка за рідкісним винятком не мала доступу до професійної сфери, яка характеризується офіційним спілкуванням [17]. Адресантом в комунікативній ситуації, що обумовлено об'єктом нашого дослідження, виступає вікторіанська жінка. У вікторіанську добу внесок жінок буржуазного середовища перемістився з салону в приватну сферу сім'ї. У родині жінка виконувала роль співрозмовника чоловіка.

Для задоволення «людського інстинкту товариськості» [20], комуніканти, не зачіпаючи гострих тем, вимушені шукати тривіальні, щоб не виникало незручного мовчання. Й. А. Стернин зазначає, що «сама в світському спілкуванні основні принципи мовного етикету виявляються найбільш повно й послідовно, і в силу цього вміння людини вести світську бесіду багато в чому характеризує її як людину, що володіє високим рівнем увічливості» [12, с. 37]. За отриманими даними, в описуваній комунікативній ситуації домінує стратегія позитивної увічливості P7 «Передбачай, створюй, стверджуй спільність інтересів». Тим самим зміст ситуації визначає вибір стратегій комунікації для досягнення мовцем своїх цілей.

2. 1. Соціокультурний чинник, що зумовлює специфіку комунікативної ситуації «Світська бесіда/Small Talk». Мета аналізованої ситуації – встановлення контакту між комунікантами. Вона є однією з найбільш частотних для вікторіанського жіночого дискурсу ситуацій спілкування (20,8% всіх стереотипних комунікативних ситуацій [9, с. 15]), тому що саме в англійській лінгвокультурі велике значення надається «вмінню говорити, коли говорити нема про що» [8]. Зародившись в світських бесідах епохи Просвітництва, протягом усього терміну перебування на троні королеви Вікторії цей специфічний неінформативний різновид дискурсу отримує подальший розвиток. Як відзначають дослідники, світське спілкування характеризується референціальною неповноцінністю, інформативною беззмістовністю [18], нещирістю [21] і тривіальністю тем

[8]; воно включає знакові повідомлення, що виконують фатичні та метамовні функції, формуючи відносини між людьми [10, с. 56]. Так, леді Кароліна питає американську гостю про її враження від перебування в Англії не тому, що її цікавить думка дівчини, а щоб чимось заповнити паузу в спілкуванні:

Lady Caroline: *I believe this is the first country-house you have stayed at, Miss Worsley?*

Hester: *Yes, Lady Caroline* (Wilde, p. 95).

Згідно з отриманими даними, **тематика** комунікативної ситуації «Світське спілкування» включає: світське проведення часу, здоров'я, прогулянки / подорожі, природа, мистецтво, поведінка оточуючих, їжа, предмети побуту, релігія, одяг, а також «класичний» для світського спілкування топик – погода. Проілюструємо останній: місіс Хіггінс, як господиня підтримує приємну бесіду навіть в скрутній ситуації:

Mrs. Higgins (*at last, conversationally*). *Will it rain, do you think?*

Lisa. *The shallow depression in the west of these islands is likely to move slowly in an easterly direction. There are no indications of any great change in the barometrical situation* (Shaw, p. 89).

Тональність спілкування цієї комунікативної ситуації – нейтральна, що також обумовлено відстороненістю тематики світського спілкування від особистісно-значущих для комунікантів тим, її низькою емоційністю. Наприклад, не будучи близькими знайомими і не маючи іншої теми для розмови, герцогиня і місіс Іден обговорюють роман:

Duchess. *I read those things for the sake of exquisitely polished style; the subject escapes me.*

Mrs. Eden [*seating herself by the writing-table and dipping into "Madame Plon"*] *Ah, yes the style – the style. [Absorbed] We haven't much literary style in England, have we?* (Pinero, p. 525).

Місцем спілкування служать усілякі світські заходи, на яких вікторіанська жінка або є господинею і, як наказує етикет, займає гостей бесідою, або як гостя спілкується з господарями та іншими гостями:

Mrs. Cowper-Cowper: *Good evening, Mr. Dumby. I suppose this will be the last ball of the season?*

Dumby: *Oh, I think not. There'll probably be two more* (Wilde, p. 42).

2. 2. Гендерний чинник, що зумовлює специфіку комунікативної ситуації «Світська бесіда / small talk». Характерна риса світського спілкування – симетричні відносини між комунікантами [8] – не дотримується в стереотипному вікторіанському жіночому дискурсі, оскільки від рівних їй за статусом чоловіків вікторіанську жінку відокремлює дистанція комунікативного домінування останніх [19, с. 239]. Тому приклади комунікативної ситуації «Світське спілкування» поділяємо на моногендерні (симетричні) та кросгендерні (асиметричні) варіанти. Ще однією особливістю, обумовленою

характером аналізованої комунікативної ситуації, є наявність тільки вторинних соціальних груп в симетричних і асиметричних її варіантах, в яких вікторіанська жінка виконує роль світської знайомої. Такий вид дискурсу, що характеризується малою інформативністю і ненав'язливістю, відсутністю спірних питань, виникає саме між незнайомими або мало знайомими комунікантами, допомагаючи зняти напруженість в спілкуванні двох чужих один одному людей.

У симетричних ситуаціях спілкування жінок між собою стратегія P7, що реалізується в світських бесідах, передбачає пошук і обговорення тем, ймовірно цікавих як адресанту, так і адресату. Розмови про можливості світського проведення часу займають третину (32,8%) всіх порушених в даній комунікативної ситуації тем; наступною за частотою вживання темою світського спілкування виступає здоров'я (19,3%); ще однією типовою для світського спілкування темою, за отриманими даними, є «природа» (10,9%); компліменти з приводу одягу отримують важливе місце в моногендерному спілкуванні (7,7%); тема мистецтва досить рідко (4,6%) згадується в симетричних варіантах аналізованої комунікативної ситуації; тема «погода» посідає останнє за частотністю місце (3% випадків). Оскільки деякі з зафіксованих у вікторіанському жіночому дискурсі тем було проілюстровано вище, наведемо приклад другої за частотністю теми світського спілкування – самопочуття комунікантів (пор. критичні висновки Б. Шоу щодо змісту вікторіанської світської бесіди, наведені у п'єсі «Пігмаліон»: «(...) I've taught her [Liza] to speak properly; and she has strict orders as to her behavior. She's to keep to two subjects: the weather and everybody's health – *Fine day and How do you do*» (Shaw, 81).

Засобами позитивної увічливості у цьому випадку є клішовані формули привітань (приклад наведено нижче), компліменти і фрази, зміст яких реалізує цю тематику:

Liza [...] *How do you do, Mrs Higgins?* [...] Mr Higgins told me I might come.

Mrs Higgins [...]. *Quite right: I'm very glad indeed to see you* (Shaw, 87).

Для асиметричних ситуацій спілкування, як і для моногендерних, пріоритетною темою, за нашими даними, є проведення часу (43%). У своєму прагненні імітувати спосіб життя аристократії, представники середнього класу, який посів у вікторіанську епоху домінуюче становище в соціальній структурі країни, включили в уклад свого життя прийомні дні, раути, звані обіди, тощо. У нашій вибірці знаходимо такі заходи, які становлять тематику світського спілкування: візити та прийоми, обіди та вечірки, полювання, поїздки в заміські маєтки і на курорти (моду на останні ввів у XIX в. саме середній клас). Наприклад, господиня вітає популярного у світському товаристві гостя:

Dulcie. *I'm so glad you've come. You have so many engagements.*

David. *None more pleasing than this* (Jones, 426).

Вікторіанська жінка розглядає чоловіка як важливішого співрозмовника, тому з метою підтримки позитивного соціального обличчя вона обирає більш «піднесену» тему для реалізації стратегії P7 – мистецтво (11,8% вибірки). В асиметричних зразках світського спілкування, зафіксованих нами, йдеться, в основному, про живопис і театр. Аматорські театральні вистави були популярною розвагою представників середнього і вищого класів вікторіанської епохи, про що свідчать щоденники того часу. Це відображено й у п'єсах епохи:

Lady Franklin. *How well she acted in your private theatricals!*

Graves. *You remember her Mrs. Oakley in "The Jealous Wife"? Ha! ha! how good it was! – ha! ha!* (Bulwer-Lytton, 88).

Теми «здоров'я» і «природа» займають проміжне за частотністю появи в вікторіанському жіночому дискурсі положення (10,3% і 9,6% відповідно). Їх реалізація в мові вікторіанської жінки істотно не відрізняється від моногендерного варіанту аналізованої комунікативної ситуації. Наприклад, відповідно:

Lady Audley [*taking his hand*]. *My dear Mr. Audley, I have been expecting you with utmost impatience. I hope, sincerely hope, you are quite well.*

Robert. *Perfectly well, I thank your ladyship. I hope my uncle is the same* (Hazlewood, 244).

Mrs. Allonby (...): *There is a beautiful moon to-night.*

Lord Illingworth: *Let us go and look at it. To look at anything that is inconstant is charming nowadays* (Wilde, 145).

Теми «погода» і «одяг» знаходяться на периферії кроссгендерного спілкування. Так, погода, яка сьогодні вважається ключовою і навіть стереотипною для англомовної лінгвокультури, представлена невеликою кількістю прикладів нашої вибірки (6,7%). Так, до неї вдаються коли бесіда зайшла в глухий кут:

Crofts (...) *Nice day, isn't it?*

Vivie (*with scarcely veiled contempt for this effort at conversation*) *Very* (Shaw, 229).

Тема одягу в асиметричних ситуаціях порушується вікторіанською жінкою найрідше (1,5%), оскільки, незважаючи на нейтральність тематики світського спілкування, наряди являють собою «спільність інтересів» швидше для жінок, ніж представників протилежних статей. У наведеному нижче прикладі сестра господині будинку обговорює з гостем світської вечірки капелюшки його дружини:

Mabel Chiltern (...): *And Lady Caversham's bonnets ... are they at all better?*

Lord Caversham: *They have had a serious relapse, I am sorry to say* (Wilde, 258).

Висновки. Гендерний та соціокультурний чинники безпосередньо впливають на фатичне спілкування вікторіанської жінки, що реалізує, за

П. Браун і С. Левінсоном, стратегію позитивної увічливості P7 як націленої на пошук спільних інтересів і створення співтовариства індивідів, які співпрацюють один з одним, у т.ч. й за допомогою мовленнєвих засобів. Світське проведення часу обговорюється найчастіше як тема, відома всім учасникам комунікації, незалежно від статі адресата, як і тема погоди. На частотність уживання інших тем стаття і комунікативний статус співрозмовника впливають безпосередньо: тема мистецтва – друга за частотою для асиметричного світського спілку-

вання вікторіанської жінки – в симетричних ситуаціях обговорюється в передостанню чергу. Одна з основних тем моногендерного світського спілкування – одяг; з чоловіками, навпаки, зачіпається в останню чергу.

Перспективним видається аналіз комунікативної ситуації small talk у сучасному лінгвокультурному просторі Великої Британії з урахуванням гендерного і соціокультурного чинників та встановлення тих діахронічних змін, що їх зазнала ця ситуація спілкування зі зміною історичних епох.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс. Лингвистический энциклопедический словарь. М., 1990. С. 136–137.
2. Беликов В. И., Крысин Л. П. Социоллингвистика. М., 2001. 439 с.
3. Воробьева Е. М. Функциональные характеристики метакоммуникативных речевых действий: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Волгоград, 2006. 20 с.
4. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. М., 2000. 308 с.
5. Ильченко О. М. Этикет англоязычного наукового дискурсу. К., 2002. 288 с.
6. Карасик В. И. Язык социального статуса. М., 2002. 333 с.
7. Мартинюк А. П. Аргументація та сугестія як інструментальні стратегії дискурсу. Мовні і концептуальні картини світу. 2015. Вип. 55. С. 238–246.
8. Матюхина Ю. В. Развитие системы фатической метакоммуникации в английском дискурсе XVI–XX веков: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Харьков, 2004. 227 с.
9. Морозова І. І. Комунікативні стратегії увічливості у стереотипній мовленнєвій поведінці вікторіанської жінки: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Харків, 2004. 20 с.
10. Полюжин М. М. Дискурсивні стратегії та організуючі стереотипні висловлювання в англійській мові. Дискурс іноземномовної комунікації. Львів, 2002. С. 49–75.
11. Солощук Л. В. Вербальні та невербальні аспекти дискурсивної взаємодії як відображення полікодової природи комунікативного процесу. Науковий вісник Східноєвропейського нац. ун-ту імені Лесі Українки. Сер. «Філологічні науки». 2013. Вип. 19 (268). С. 233–237.
12. Стернин И.А. Проблемы описания вежливости как коммуникативной категории. Коммуникативное поведение. Вежливость как коммуникативная категория. 2003. Вып. 17. С. 22–47.
13. Формановская Н. И. Культура общения и речевой этикет. М., 2005. 250 с.
14. Шевченко И. С. Эволюционные механизмы когнитивной семантики. Когниция, коммуникация, дискурс : междунар. электрон. сб. науч. ст. 2016. № 13. С. 83–93. URL: <http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/home> (Дата обращения 10.04.2019).
15. Шевченко И. С., Морозова Е. И. Дискурс как мыслекоммуникативное образование. Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Сер. «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». 2003. № 586. С. 33–38.
16. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge University Press, 1987. 345 p.
17. Burns E.M., Ralph P.L., Lerner R.E. The life of urban middle class. World Civilizations. NY, 1986. Vol. 2. P. 875–982.
18. Coupland J., Coupland N., Robinson J. "How are you?" Negotiating phatic communication. Language in Society. 1993. No 21. P. 207–230.
19. Perkin J. Victorian Women. Cambridge University Press, 1993. 248 p.
20. Simmel G. The Sociology of George Simmel. NY, 1961. 275 p.
21. Wolfson N. Invitations, compliments and the competence of the native speaker. International Journal of Psycholinguistics. 1981. Vol. 8. P. 7–22.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Bulwer-Lytton E. Money. Nineteenth Century Plays. L., 1968. P. 47–120.
2. Hazlewood C. H. Lady Audley's Secret. Nineteenth Century Plays. L., 1968. P. 235–265.
3. Jones H. A. The Masqueraders. Representative British Dramas. Victorian and Modern. Boston, 1924. P. 407–444.
4. Pinero A. W. The Gay Lord Quex. Representative British Dramas. Victorian and Modern. Boston, 1924. P. 499–548.
5. Shaw G.B. Mrs. Warren's Profession. Six Great Modern Plays. NY, 1967. P. 179–258.
6. Shaw B. Pygmalion. A Comedy. M., 1959. 151 p.
7. Wilde O. An Ideal Husband. Plays. M., 1961. P. 169–276.
8. Wilde O. A Woman of No Importance. Plays. M., 1961. P. 91–168.
9. Wilde O. Lady Windermere's Fan. Plays. M., 1961. P. 19–89.

REFERENCES

1. Arutjunova, N. D. (1990). Diskurs [Discourse]. In: *Lingvisticheskij jenciklopedicheskij slovar'* [Encyclopedia of Linguistics]. Moscow, 136–137.
2. Belikov, V. I., Krysin, L. P. (2001). *Sociolingvistika* [Sociolinguistics]. Moscow: Russian State University for the Humanities Publ.
3. Brown, P., Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. London, New York, etc.: Cambridge University Press.
4. Burns, E.M., Ralph, P.L., Lerner, R.E. (1986). The life of urban middle class. In: *World Civilizations*. NY: Norton, Vol. 2, 875–982.
5. Coupland, J., Coupland, N., Robinson, J. (1993). "How are you?" Negotiating phatic communication. *Language in Society*, 21, 207–230.
6. Dijk, T. A. van (2000). *Jazyk. Poznanie. Kommunikacija* [Language. Cognition. Communication]. Blagoveshchensk: BGK named after I. A. Baudouin de Courtenay.
7. Formanovskaja, N. I. (2005). *Kul'tura obshhenija i rechevoj jetike* [Communication Culture and Speaking Etiquette]. Moscow: Ikar Publ.
8. Il'chenko, O. M. (2002). *Ety'ket anglomovnogo naukovogo dy'skursu* [The Etiquette of English Scientific Discourse]. Kyiv: Polytechnica Publ.
9. Karasik, V. I. (2002). *Jazyk social'nogo statusa* [The Language of Social Status]. Moscow: Gnosis Publ.
10. Martynyuk, A. P. (2015). Argumentaciya ta sugestiya yak instrumental'ni strategiyi dyskursu [Argumentation and Suggestion as Instrumental Strategies of Discourse]. *Movni i konceptual'ni kartyny svitu. – Linguistic and Conceptual World Images*, 55, 238–246 (in Ukrainian).
11. Matjuhina, Ju. V. (2004). *Razvitie sistemy faticheskoy metakommunikacii v anglijskom diskurse XVI-XX vekov*. Diss. cand. filol. nauk [The Development of Phatic Metacommunication System in the English Discourse of the 16th – 20th cc. Cand. philol. sci. diss.] Kharkiv. 227 p. (in Russian).
12. Morozova, I. I. (2004). *Komunikatyvni strategiyi vvichlyvosti u stereotypnij movlennyevij povedinci viktorians'koyi zhinky* [Communicative Politeness Strategies in Stereotypic Speech Behaviour of the Victorian Woman. Cand. philol. sci. diss. synopsis]. Kharkiv (in Ukrainian).
13. Perkin, J. (1993). *Victorian Women*. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Polyuzhyn, M. M. (2002). *Dyskursyvni strategiyi ta organizuyuchi stereotypni vyslovyuvannya v anglijs'kij movi* [Discourse strategies and organizing stereotypic expressions in English]. In: *Dyskurs inozemnomovnoyi komunikaciyi* [Discourse of Foreign Language Communication]. Lviv, 49–75.
15. Shevchenko, I. S. (2016). *Jevoljucionnye mehanizmy kognitivnoj semantiki* [Evolution mechanisms of cognitive semantics]. *Kognicija, komunikacija, diskurs. – Cognition, Communication, Discourse*, 13, 83–93 (in Russian). Available at: 83–93. URL: <http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/home>
16. Shevchenko, I. S., Morozova, E. I. (2003). *Diskurs kak myslekomunikativnoe obrazovanie* [Discourse a mental and communicative phenomenon]. *Visnyk Kharkiv. nats. un-tu imeni V. N. Karazina. – V. N. Karazin Kharkiv. National Univ. Messenger*, 586, 33–38 (in Russian).
17. Simmel, G. (1961). *The Sociology of George Simmel*. NY: Free Press.
18. Soloshchuk, L.V. (2006). *Verbal'ni ta neverbal'ni aspekty dyskursyvnoyi vzayemodiyi yak vidobrazhennya polikodovoyi pryrody komunikatyvnoho procesu* [Verbal and non-verbal aspects of discourse interaction as a communicative process's polycode nature reflection]. *Naukovyj visnyk Skhidnoevropejs'kogo nacz. un-tu imeni Lesi Ukrajinky. – Lesya Ukrainka Eastern European National University Scientific Messenger*, 19, 233–237 (in Ukrainian).
19. Sternin, I.A. (2003). *Problemy opisanija vezhливosti kak kommunikativnoj kategorii* [Challenges of describing politeness as a communicative category]. *Kommunikativnoe povedenie. Vezhливost' kak kommunikativnaja kategorija. – Communicative Behaviour. Politeness as a Communicative Category*, 17, 22–47 (in Russian).
20. Vorob'eva, E. M. (2006). *Funkcional'nye harakteristiki metakommunikativnyh rechevyh dejstvij*. Avtoref. diss. kand. filol. nauk [Functional Characteristics of Metacommunicative Acts. Cand. philol. sci. diss. synopsis]. Volgograd (in Russian).
21. Wolfson, N. (1981). *Invitations, compliments and the competence of the native speaker*. *International Journal of Psycholinguistics*, Vol.8, 7–22.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРЕ / INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Морозова Ирина Игоревна – кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры английской филологии Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина; e-mail: irina.i.morozova@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1243-7854>; GOOGLE SCHOLAR: <https://scholar.google.com/citations?user=r3T0uG4AAAAJ&hl=uk>; RESEARCH GATE: https://www.researchgate.net/profile/Iryna_Morozova2

Morozova Iryna – PhD in Philology, Associate Professor at the Department of English Philology of V. N. Karazin Kharkiv National University; e-mail: irina.i.morozova@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1243-7854>; GOOGLE SCHOLAR: <https://scholar.google.com/citations?user=r3T0uG4AAAAJ&hl=uk>; RESEARCH GATE: https://www.researchgate.net/profile/Iryna_Morozova2